

УДК 352.075

КОТЛЯРЕВСЬКИЙ ОЛЕКСІЙ,

здобувач кафедри економічної теорії Донецького національного університету

ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ АКТИВІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У роботі проаналізовано проблеми сучасного підприємництва в Україні. Розкрито роль мотивації в активізації підприємницької діяльності. Автор доходить висновку, що мотивацію в підприємстві слід розглядати як економічний процес, який можливо регулювати для досягнення потрібного позитивного економічного ефекту від господарської діяльності підприємця. Тобто це певний набір інструментів стимулювання та примусу, що дозволяє впливати на економічну ефективність у рамках здійснення підприємницької діяльності. На основі IDEFO-методології побудована функціональна модель процесу активізації підприємницької діяльності.

Ключові слова: підприємницька діяльність; мотивація; IDEFO-модель.

Постановка проблеми. Стабільний розвиток системи підприємництва залежить від обраних державною економічною політикою методів, механізмів та стимулів активізації діяльності вітчизняного бізнесу. Надзвичайно актуальним питанням є обґрунтування та розробка сучасної моделі мотивації підприємницької діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема мотивації людей до праці завжди була актуальною. Існує низка фундаментальних теорій мотивації праці А. Маслоу, Ф. Герцберга, Д. Мак-Клеланда, Д. Мак-Грегора, В. Врума та інших. Сутність системи підприємництва досліджували такі вітчизняні вчені, як Л. Безчасний, В. Бобров, В. Бордюк, З. Варналії, С. Дзюбик, Л. Дмитриченко, В. Гесць, В. Голюков, В. Савчук та інші. Механізми стимулювання та мотивації господарської діяльності суб'єктів підприємництва є предметом дослідження Ф. Важинського, М. Мироненко, В. Смирчинського, І. Ясіновської та інших. Проте ряд питань, пов'язаних із дослідженням мотивації як системи інструментів активізації підприємницької діяльності, розробкою заходів щодо її розвитку з метою забезпечення умов для збільшення ефективності вітчизняного підприємництва, є недостатньо розкритими в науковій літературі, що обумовило актуальність теми дослідження.

Метою роботи є формалізація та деталізація процесу вдосконалення системи мотивації підприємницької діяльності за рахунок активізації процесів підприємництва в рамках моделі мотивації підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан економіки України свідчить, що за всі роки формування української економічної системи не було створено єдиної цілісної системи підтримки та стимулювання розвитку підприємництва. Незбалансована державна економічна політика не лише не спричинила ефективної реалізації основних економічних національних стратегій, а ще більше сприяла загостренню соціально-економічних проблем сфери підприємництва.

Тому перед сучасною економічною наукою в Україні стоять актуальні завдання аналізу та узагальнення господарської практики останніх років та вироблення на цій основі науково обґрунтованих пропозицій для керівництва держави, насамперед щодо економічної доктрини, цілісної концепції ринкових трансформацій.

Отже, можна констатувати, що, незважаючи на позитивні зрушення в розвитку підприємництва в Україні, існують проблеми, які стоять на заваді повноцінному його функціонуванню, а саме [1]:

- неефективність державної підтримки підприємства, що проявляється через слабкий розвиток фінансово-кредитної інфраструктури, практичну відсутність масової організаційної, консультативної, інформаційної, науково-технічної державної підтримки підприємства, недовість державного захисту прав підприємців, що ще більше загострює об'єктивні проблеми підприємства й виявляє недостатність стимулів у суб'єктів підприємства до легальної діяльності;

- неефективність системи державного адміністративного та економічного регулювання діяльності суб'єктів підприємства, що має прояв через високі витрати на ведення легальної підприємницької діяльності, зокрема з причин наявності на практиці обтяжливого ненормативного регулювання підприємницької діяльності, зумовленого існуванням державної тіні. Це негативно впливає на динаміку ділової активності в країні та сприяє поширенню процесів тінізації у сфері підприємництва;

- високий рівень тінізації суспільно-економічних відносин у сфері підприємства.

Для економіки держави важливо, щоб сектор підприємства не лише стабільно функціонував, але й інтенсивно розвивався. Для цього необхідно створити такі стимули, які б перевершували оцінку потенційних об'єктивних ризиків. У зв'язку із цим державна підтримка підприємства набуває нової якості й може бути інтерпретована як стимулювання. Якщо підтримка - це прояв "турботи" про підприємство, то стимулювання - це підтримка з метою проведення певних змін. Вона є більш вираженою, має конкретні цілі й регуляторний вплив.

У загальному сенсі стимулювання розвитку підприємства має розумітися як створення додаткових стимулів до розвитку малих, середніх та великих підприємств, посилення й активізації певних моментів у їхній діяльності. За своєю сутністю стимулювання - це вплив держави на підприємства через створення певних стимулів. Однак це має відбуватися поряд із наданням ширших можливостей для діяльності, щоби вплив стимулів викликав реальні зміни. Необхідно врахову-

вати, що розвиток системи підприємництва може мати різні прояви, які в цілому будуть пов'язані з якісними змінами, перетвореннями, удосконаленням тощо.

Стимулювання розвитку підприємництва - це цілеспрямована політика активізації підприємницького потенціалу, яка передбачає зміну характеру інструментів підтримки економічних суб'єктів, а також реалізацію нових, принципово інших підходів. На думку В. Орлової [2], умовами ефективності такої політики є:

- 1) чітка специфікація;
- 2) підвищення якості інститутів;
- 3) диференційований підхід у підтримці;
- 4) адекватність стимулюючого впливу;
- 5) пошук і використання додаткових резервів підвищення рівня й корегування векторів підприємницької активності;

6) широка взаємодія органів влади з підприємництвом (об'єднаннями та окремими підприємствами).

Розвиток підприємництва в кожній галузі має свою специфіку, якій мають відповідати заходи стимулювання, що використовуються. У зв'язку із цим усі заходи мають поділятися на універсальні й специфічні. До їх розробки, окрім органів влади, прерогативою яких є підтримка підприємництва, мають залучатися широкі академічні кола, об'єднання підприємців, ініціативні групи та ін. Дієвість політики стимулювання багато в чому залежить від економічного контексту, який передбачає наявність декількох обставин, а саме: лібералізації господарської діяльності (свобода дій підприємців), активізації вільної конкуренції на ринках (антимонопольна політика) і дерегуляції, розширення доступу до капіталу (кредити, венчурний капітал, пільгове фінансування), послаблення фіскального тиску, спрощення адміністративних процедур і здешевлення державних послуг, зміцнення гарантій захисту власності тощо. Усе це потребує відповідних інституціональних перетворень, які мають реально забезпечувати покращення умов функціонування бізнесу. При цьому не менш важливе значення має стабільність цих умов при високому рівні їх сприяння підприємництву.

Інституціональне оформлення заходів щодо стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу передбачає створення спеціальних інститутів розвитку, які можуть розглядатися як додаток до інститутів підтримки. Ними можуть бути нормативні акти чи органи влади, що сприяють розвитку підприємництва.

Слід зазначити, що стимулювання розвитку підприємництва повинно мати різний характер у різних фазах економічного циклу. Так, у період економічного підйому, коли підвищується попит, зростає рівень доходів підприємств і знижується ризик, держава може використовувати стимулювання як спосіб регулювання розвитку підприємництва. У зв'язку із цим стимули застосовуються для того, щоб забезпечити виконання суб'єктами підприємництва певних вимог, які можуть стосуватися екологізації діяльності (дотримання більш високих екологічних стандартів); підвищення рівня оплати праці; інноваційної активності тощо. В умовах економічної кризи стимулювання набуває якості традиційної підтримки й спрямоване на те, щоб зберегти підприємство, особливо малий бізнес, як найбільш вразливу частину системи підприємництва. Після проходження періоду гострого погіршення стану економіки стимулювання, покращуючи умови функціонування малого бізнесу на тлі інших секторів, повинно підвищити його активність. Це може супроводжуватися розширенням сфери діяльності малих підприємств, упровадженням нових бізнес-технологій, набуттям нових компетенцій тощо, що буде забезпечувати зрос-

тання підприємництва та позитивно впливати на стан усієї економіки.

Світова практика дає великий вибір методів стимулювання. Головне, щоб ці методи були значущими для підприємництва, використовувалися комплексно й погджено. Заходи, які реалізуються державою в інших сферах соціально-економічної політики, не повинні негативно впливати на розвиток підприємництва й мають бути пристосованими до потреб підприємств.

Безумовно, важливим завданням економічної політики держави є забезпечення розвитку підприємства. Тому, вирішуючи питання ефективної мотивації підприємницької діяльності, окрім традиційної державної підтримки, необхідним є додаткове стимулювання, яке виявляється в зміні характеру, збільшенні масштабу допомоги підприємствам, а також здійсненні певного регулюючого впливу. Створення стимулів розвитку підприємництва передбачає використання цілого комплексу методів, який є більш різноманітним порівняно з інструментарієм традиційної підтримки. Напрями стимулювання розвитку враховують сутнісні особливості підприємництва в сучасній ринковій економіці та актуальні проблеми прогресу підприємницького сектора за видами та розмірами бізнесу.

Від ефективності національної системи підприємництва залежить соціально-економічне становище країни, розвиток середнього класу та загальний рівень життя. Тому оптимізація реалізації людського фактора в умовах формування ринкової системи господарювання, пом'якшення наслідків дії чинників кризи, збереження людського капіталу залежать від ефективного розгортання підприємництва в усіх сферах і на всіх рівнях господарського життя. Орієнтація на активну життєву економічну стратегію, підтримка соціально вразливих верств населення тісно пов'язуються з участю в самостійній підприємницькій діяльності, намаганням організувати власне підприємство, розпочати свою справу. Особливо це стосується економічно активного населення. Задля прийняття оптимальних та ефективних рішень щодо залучення економічно активного населення до підприємницької діяльності важливо з'ясувати рівень готовності населення до підприємницької діяльності, специфіку мотивації трудової частини населення щодо занять підприємництвом, оцінку перспектив розвитку підприємництва в Україні.

Спираючись на визначення підприємництва як самостійної, на власний ризик економічної діяльності, ми маємо підкреслити особливості мотивації підприємницької діяльності на загальнодержавному рівні. Процес мотивації будь-якої діяльності потребує використання методів стимулювання та примусу. Процес мотивації ініціативної діяльності може бути здійснений лише методами стимулювання. Механізми примусу використовуються щодо діяльності підприємств, які беруть участь у регіональних та національних програмах підтримки та розвитку підприємницької діяльності.

Загалом уся підприємницька діяльність пов'язана із задоволенням суспільних потреб. Підприємець бере на себе майнові ризики господарської діяльності із різних мотивів. Головним спонукальним мотивом підприємницької діяльності є матеріальний інтерес (підприємницький дохід). Особливості внутрішньої сутності доходу від підприємницької діяльності полягають у тому, що він отриманий за допомогою ринкового обміну виготовленої підприємцем продукції або здійсненої послуги та є результатом кращого застосування підприємцем економічних ресурсів у процесі господарського обороту. Отже, доходами від підприємництва не можуть бути доходи від власності та трудової діяльності.

При реалізації внутрішньої мотивації підприємницької діяльності в господарську практику стимули та мотиви набувають форми цілей, які формуються під впливом багатьох факторів. При реалізації функції власника підприємства має забезпечити найбільшу віддачу від вкладених у діяльність інвестицій. При прийнятті господарських рішень необхідно гнучко адаптуватися до змін зовнішнього середовища, щоб відповідати умовам ринку. Тобто забезпечення життєздатності підприємницького проекту потребує врахування всіх факторів, які впливають або надалі впливатимуть на стійкість підприємства, що потребує диверсифікованості та збалансованості підприємницьких цілей.

Зазначене не означає заперечення внутрішньої мотивації підприємництва. Будь-яка мета, яка приймається як пріоритетна, завжди обмежена з боку забезпечення прийнятної норми підприємницького доходу. Таке обмеження не випадкове, а обумовлено тією роллю, яку дохід відіграє в усьому процесі підприємництва. Підприємницький дохід є своєрідною оцінкою успіху і психологічним стимулом підприємця, показником ефективності використання економічних ресурсів та їх поєднання, оцінки інвестиційних можливостей і джерелом розвитку підприємництва.

Отже, сучасна вітчизняна модель активізації підприємницької діяльності повинна охоплювати багато аспектів і напрямів. Вона має враховувати три види мотивів підприємницької діяльності:

- початок підприємницької діяльності;
- продовження діяльності;
- розширення діяльності.

Окрім цього, потрібно враховувати необхідний баланс із боку методів та інструментів мотивації та стимулювання. Інструменти примусу, головним із яких є податкова політика держави в галузі підприємницької діяльності, не повинні змушувати підприємців тінзувати свою господарську діяльність. Інструменти стимулювання у вигляді пільг та субсидій не повинні бути єдиними засобами вести ефективну діяльність, а необхідні лише для збільшення мотивації. Проаналізуємо це за аналогією із мотивацією трудової діяльності на підприємстві. Якщо премія не є інструментом нагороди за виняткову трудову діяльність, а виплачується завжди, вона втрачає свою роль як інструмента матеріальної мотивації до ефективної діяльності.

За допомогою використання процесного підходу до моделювання діяльності соціально-економічних систем, а саме методології IDFO, можемо побудувати модель активізації підприємницької діяльності.

Основними підходами до побудови та відображення моделей бізнес-процесів є функціональний та об'єктноорієнтований. Згідно з функціональним підходом до моделювання, головним елементом є функція (операція), а бізнес-процес зображується у вигляді послідовності функцій, які перетворюють входи процесу на виходи з використанням відповідних ресурсів. Особливістю методології функціонального моделювання є чітке розмежування між даними та функціями, які їх обробляють [3].

Згідно з міжнародним стандартом ISO 9000: 2000, "процес - це набір взаємопов'язаних операцій (дій), що перетворюють входи на виходи". Опис процесів формується так, щоб наочно відтворити не лише окремі процеси, але й взаємозв'язок між ними [4]. Разом із взаємозв'язками та взаємодіями процеси є мережею процесів економічної системи. Діяльність, яка використовує ресурси та якою управляють у визначеному порядку, може бути розглянута як сукупність процесів, що

перетворюють вхід на вихід. Зазвичай вихід одного процесу є входом іншого.

Методологія функціонального моделювання IDEFO дозволяє представити процес активізації підприємницької діяльності у вигляді контекстної та декомпозиційної діаграми.

Основними компонентами синтаксису графічної мови IDEFO є такі: блоки, стрілки, діаграми та правила. Блоки описують функцію. Стрілки не означають потік або послідовність подій, як це прийнято в традиційних блок-схемах потоків чи процесів. Вони вказують на те, які дані або матеріальні об'єкти мають надійти на вхід функції для того, щоб ця функція виконувалася. Стрілки, які входять до блоку зліва, - це входи. Входи, у свою чергу, трансформуються функцією для того, щоб створити те, що буде на виході. Стрілки, які входять до блоку зверху, - це управління. Управління визначає умови, необхідні функції для продукування правильного виходу. Стрілки, які виходять із блоку справа, є виходами, тобто даними або матеріальними об'єктами, виробленими функцією. Стрілки, підключені до нижньої сторони блоку, - механізми. А ті, що спрямовані вгору, визначають засоби, які підтримують виконання функції [3].

Згідно з методологією побудови контекстної діаграми, що є функціональним блоком, який перетворює входи на виходи та має необхідні ресурси (механізми) для процесу активізації підприємницької діяльності така діаграма набуває конкретного вигляду (рис. 1).

Входами процесу активізації підприємницької діяльності є три елементи:

- по-перше, фонди підтримки та розвитку підприємства (державні та приватні);
- по-друге, загальнодержавні програми розвитку підприємництва;
- по-третє, регіональні програми розвитку підприємницької діяльності.

Згідно зі сформульованими входами на виході процесу є загальні показники ефективності активізації підприємництва, а саме: розширення ринків, посилення конкурентних переваг, посилення вертикальних та горизонтальних взаємозв'язків між суб'єктами національної системи підприємництва та детінізація господарської діяльності суб'єктів національної економіки.

Функціональна багаторівнева модель бізнес-процесів активізації підприємництва будується для того, щоб наочно представити структуру бізнес-процесів, показати їхні взаємозв'язки, оцінити оптимальність організації взаємодії як між різними бізнес-процесами, так і всередині одного бізнес-процесу.

Управління процесом активізації підприємництва здійснюється в рамках системи управління національною економікою. Механізмом є матеріальні, людські, фінансові та інформаційні ресурси, покликані забезпечити реалізацію процесу активізації підприємницької діяльності в Україні та необхідні для перетворення входів на виходи (тобто отримання певного запланованого економічного ефекту).

Побудована модель урахує вплив зовнішніх факторів та узгоджену взаємодію органів державного управління, підтримки та стимулювання підприємництва в контексті функції мотивації підприємництва, координації розвитку підприємництва та самих суб'єктів бізнесу. Декомпозиція процесу A1 наведена на діаграмі 2.

Управління здійснюється на підставі чинного законодавства, державних та регіональних програм підтримки підприємництва та методів аналізу та дослідження. Результатом здійснення процесу є розширення ринків, посилення конкурентних переваг суб'єктів на-

Рис. 1. Контексна діаграма процесу A0 Активізація підприємницької діяльності.

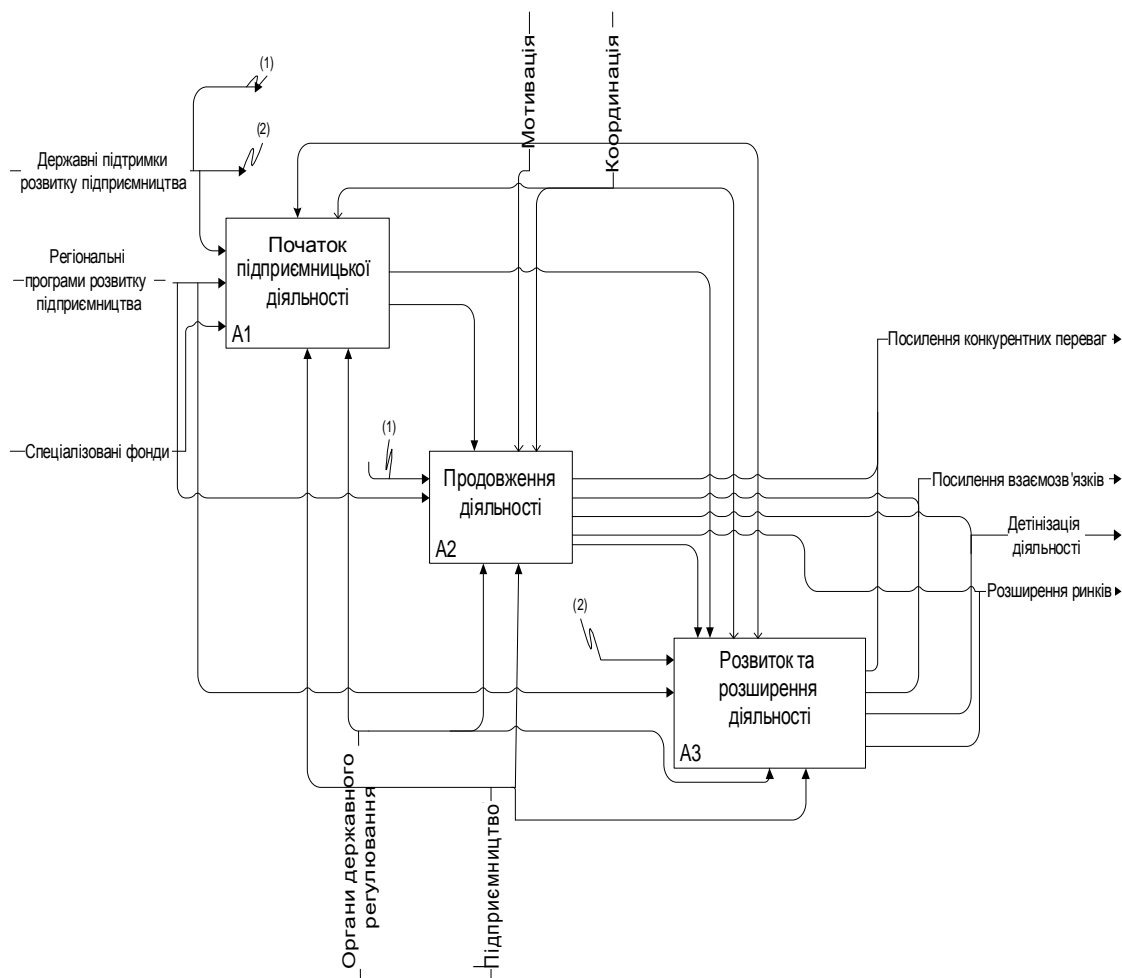

Рис. 2. Діаграма процесу A1. Декомпозиція блоку A0 Активізація підприємницької діяльності.

ціонального підприємництва на внутрішньому та зовнішньому ринках, посилення взаємозв'язків між вітчизняними видами бізнесу та детінізація підприємницької діяльності.

Висновки

1. Мотивація підприємництва - найважливіша складова організації підприємницької діяльності, одна з функцій і методів управління. Мотивація є процесом,

який спрямовано на спонукання суб'єктів господарювання до ефективної економічної діяльності, результатом якої є досягнення поставленої конкретної економічної мети.

2. Процес управління активізацією підприємницької діяльності є складною багаторівневою системою, функціональне моделювання якого на основі використання IDEF0-нотації забезпечує його формалізацію та деталізацію.

3. Мотивацію в підприємстві слід розглядати як економічний процес, який можливо регулювати для досягнення потрібного позитивного економічного ефекту від господарської діяльності підприємця. Мотивація - це певний набір інструментів стимулювання та примусу, що дозволяє впливати на економічну ефективність у рамках здійснення підприємницької діяльності.

Котляревский Алексей,

соискатель кафедры экономической теории Донецкого национального университета

ФОРМИРОВАНИЕ УКРАИНСКОЙ МОДЕЛИ АКТИВИЗАЦИИ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

В работе проанализированы проблемы современного предпринимательства в Украине. Раскрыта роль мотивации в активизации предпринимательской деятельности. Автор делает вывод, что мотивация в предпринимательстве следует рассматривать как экономический процесс, который можно регулировать для достижения нужного положительного экономического эффекта от хозяйственной деятельности предпринимателя. То есть это определенный набор инструментов стимулирования и принуждения, позволяющий влиять на экономическую эффективность в рамках осуществления предпринимательской деятельности. На основе IDEF0-методологии построена функциональная модель процесса активизации предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность; мотивация; IDEF0-модель.

Kotliarevsky Oleksii,

Postgraduate of Economic theory Department, Donetsk National University

THE CONSTRUCTION OF THE UKRAINIAN MODEL OF INTENSIFICATION ENTREPRENEURSHIP

The article investigates the economic substance of motivation entrepreneurship. The research determined the role of motivation in the activation of entrepreneurship. The article pointed out that motivation is an essential part of business. Motivation is a process that is aimed at encouraging businesses to efficient economic activity, which results in the achievement of the specific economic goals. In general, all business activities related to the satisfaction of social needs. Businessman takes on property risks of economic activity from different motives. The main motivation of business is business profit. Features an internal nature of income from business consists in the fact that he obtained through market exchange made entrepreneur products or services carried out and the result is a better use of economic resources of the entrepreneur in the process of economic exchange.

The process of intensification entrepreneurial activity is a complex multi-system functional simulation which through the use of IDEF0-notation provides its formalization and detail. Functional multi-model business processes entrepreneurial revitalization constructed in order to visualize the structure of business processes, show their relationships to assess the optimality of interaction between business - processes and within a single business process. The model takes into account the impact of external factors and coordinated cooperation of the administration, support and promotion of entrepreneurship in the context of the business functions of motivation, coordination of business and most business entities.

The paper summarizes, the motivation in entrepreneurship should be considered as an economic process that may regulate to achieve the desired positive economic effect on economic activity entrepreneur. Motivation - a specific set of tools to stimulate and coercion that can influence the cost-effectiveness as part of doing business.

Key words: entrepreneurship; motivation; IDEF0 model.

REFERENCES

1. Yatsko V. V. (2009), Problems of development of domestic business and a way out of his shadow, *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy [Scientific Bulletin of National Forestry University of Ukraine]*, Vol. 19.12, pp. 281-286 (ukr).
2. Orlova V. O. (2011), Key areas to stimulate small business development: theoretical aspects, *Yevropeyskyi vektor ekonomichnoho rozvytku [European vector of economic development]*, Vol. 2, pp. 169-176 (ukr).
3. Shatilov O. V. (2013), Modeling of enterprise strategic flexibility management process, *Efektivna ekonomika*, Vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (ukr).
4. Kryvoruchko O. M., Hladka O. I. (2012), The implementation of the marketing personnel in the enterprise, *Ekonomika transportnoho kompleksu [Economics of transport sector]*, Vol. 20, pp. 18-27 (ukr).

© *Котляревський Олексій*

Надійшла до редакції 08.07.2014

№ 4 (130) липень-серпень 2014 р.